

alleen samen

Jaarverslag 2025

wij•land

Voorwoord

Voor je ligt een rijkgevuuld jaarverslag over wat we in 2025 samen hebben gezaaid en geoogst in het veenweidelandschap. Letterlijk, met prachtige producten van boeren uit het netwerk, inclusief onze allereerste weiderijst! En figuurlijk, in kennis, samenwerking en nieuwe stappen richting een toekomstbestendig landschap.

Makkelijk gaan die nieuwe stappen meestal niet, maar zoals het spreekwoord luidt, waar een wil is is een weg. En die wil die is er wel. Dagelijks spreken we boeren met mooie dromen en jeukende handen om aan de slag te gaan met plannen voor een gezondere bodem, stikstof-reductie, natuurvriendelijke oevers, een duurzame neventak of meer biodiversiteit. Maar de weg daarnaartoe die bestaat vaak nog helemaal niet. Beleid en financiering sluiten zelden aan bij wat er in het veld al groeit aan initiatief en ondernemerschap.

Daarom besteden we steeds meer aandacht aan die weg, het uitstippelen van nieuwe routes naar een gezond verdienmodel en het wegnemen van blokkades in wet- en regelgeving. In 2025 gebruikten we onder andere een aantal films om de brug te slaan tussen praktijk en beleidsmakers, om het gesprek te openen over wat boeren op hun reis nodig hebben. En andersom, waar lopen beleidsmakers met een vurige wil om uit de impasse te komen tegenaan, welke hulp kunnen zij gebruiken?

We zien hoe krachtig het is om diep geworteld te zijn in de praktijkervaring van de meer dan 400 boeren in ons netwerk. Om van daaruit praktisch aan de slag te gaan met mest en water, maar ook met systeemblokkades in beleid en financiering. Met de start van het ReGeNL programma en het Lerend Innovatie Netwerk Veenweide van de Provincie Zuid-Holland, en dankzij financiële bijdragen van de Postcode Loterij, Stichting DOEN en Commonland konden we het afgelopen jaar flink investeren in die breedte en samenhang van ons werk. Aan die weg timmeren we voorlopig nog even door. Zodat we straks met recht kunnen zeggen: waar een wil is, is een weg, naar een gezond en veerkrachtig veenweidelandschap.

Toos van Noordwijk, directeur
Harmen van Doorn, voorzitter

Inhoudsopgave

Ga zitten. Koffie?	8
We doen	12
Praktijkgroepen	13
Projecten	14
Evenementen	21
We leren	26
Modellen op basis van de praktijk	27
Landelijk en internationaal onderzoek	29
We Leren met Wij.lander Jan Maarten Dros	30
We voelen	32
Documentaires	33
We maken toekomst	38
Gebiedsgewijs werken	39
Individuele begeleiding	40
Veenweidefonds	40
Organisatie	41
Dank	44
Colofon	46

Ga zitten. Koffie?

Wij.land start aan de keukentafel van de boer, met een sterke kop koffie in de ene hand en een koek in de ander. Bij een keukentafelgesprek luisteren we vooral, wat de boer bezig houdt, hoe de familie de toekomst voor zich ziet en welke erfenissen er zijn meegegeven uit de vorige generatie. Het keukentafelgesprek is geen enkel overleg, maar het startpunt van een connectie die met sommige boeren al bijna een decennium duurt.

Dit jaarverslag is ons keukentafelgesprek, waarin je kan lezen wat we doen en waarom, maar ook ons – de mensen achter wij.land – hopelijk weer wat beter leert kennen.

In de afgelopen jaren zijn we flink gegroeid en sluiten steeds meer en steeds diversere boeren zich aan. Niet alleen boeren die het roer drastisch hebben omgegooid. Ook boeren die wel weten dat ze het eigenlijk anders wilden, maar nog niet hoe.

We verzamelden kennis in pilots en projecten over natuurinclusieve landbouw en probeerden die weer door te geven in het boerennetwerk. We werkten samen met steeds meer agrarische collectieven, partner-organisaties, onderzoekers en ketenpartijen. En steeds meer beleidsmakers begonnen ons te vinden die, opgeschrikt door de stikstofcrisis, open begonnen te staan voor bottom-up veranderingen in de landbouw.

En dan nu 2025. Van een eigenwijze start-up onder vleugels van Commonland zijn we inmiddels uitgegroeid tot een (nog steeds eigenwijze) onafhankelijke organisatie met 21 medewerkers. Met meer dan 450 boeren in ons boerennetwerk hebben inmiddels bij 15% van de boeren in het veenweidegebied aan tafel gezeten.

Nog lang niet al die boeren zijn waar ze willen zijn met het oog op de toekomst, maar de eerste stap is gezet. En die is vaak het moeilijkst. De rest van de reis doen we samen.

Alleen samen kunnen we ons landschap vormgeven. Zodat het ons, en onze kinderen, nog lang kan voorzien van inspiratie, ontspanning, een inkomen en een veerkrachtig ecosysteem.

Wij.lander Rosa Vendel werkt dagelijks met boeren aan een gezond landschap en maakt daarnaast muziek voor Wij.land. Ze schreef het lied 'Van Wie is het Landschap', waarmee we allemaal even boer kunnen zijn en op modderige laarzen door onze weilanden kunnen lopen.

We doen

We proberen op verschillende manieren zoveel mogelijk mensen te helpen om aan de slag te gaan. Individueel, in een groepje of met z'n alle. Dat deden we in 2025 met praktijkgroepen, projecten en evenementen.

Praktijkgroepen

In praktijkgroepen komen tien tot dertig boeren een paar maanden lang bij elkaar om te leren over een bepaald onderwerp. Het programma verschilt per onderwerp maar bevat vaak een meting, bijvoorbeeld van de bodemsamenstelling of de mestkwaliteit, een keukentafelgesprek en groepsbijeenkomsten.

Dit jaar organiseerden we praktijkgroepen over agroforestry, bodem, mest, water en bedrijfseconomie.

Bij de bodempraktijkgroep lanceerden we, in samenwerking met De Boeren Academie, een nieuwe digitale module. Daarin worden de deelnemers via korte filmpjes, animaties en interactieve schema's meegenomen door de natuurlijke processen in de bodem. Door de informatie van tevoren aan te bieden is er meer tijd voor concrete vragen en discussie tijdens de groepsbijeenkomsten. De informatie blijkt ook beter. Van de deelnemers kregen we positieve feedback op de hybride vorm! We verkennen of we voor de mestpraktijkgroep ook met een digitale module kunnen gaan werken.

Hoewel we hele kundige mensen hebben lopen bij Wij.land, halen we veel van de kennis die nodig is voor dit soort praktijkgroepen bij externe experts. We werken bijvoorbeeld al jaren samen met bodemadviseur en melkveehouder Joost van der Kroon en René Jochems van Groeibalans.

DE
BOEREN
ACADEMIE

Kennis verspreiden is vaak een beetje als een zaadje planten en hopen dat er een bloemetje opkomt, nu of in een volgend seizoen. En we houden zeker bloemetjes over aan de praktijkgroepen!

Eind 2024 zocht stagiair Tim Gravesteyn uit bij hoeveel boeren de bodempraktijkgroep heeft geleid tot veranderd bodembeheer en in 2025 kwam het resultaat: maar liefst 57 van de 64 ondervraagde boeren had adviezen toegepast!

Meer horen van boeren die de bodempraktijkgroep volgden? Maiko Kemp, onze oud-collega en melkveehouder, en Willem-Jan Jansen, een van de eerste deelnemers aan onze bodempraktijkgroep, werken al jaren aan de bodem en vertellen erover in de De Boeren Academie podcast!

Projecten

Onze projecten zijn erop gericht te leren, te bewijzen door te doen en een hefboom te creëren voor opschaling van natuurinclusieve maatregelen. In 2025 waren we bezig met projecten over de onderwerpen agroforestry, alternatieve teelten, bedrijfseconomie, compost en mestverbetering.

Hollandse Lagen

In 2025 plantten we de laatste drie van de in totaal 11 agroforestry ontwerpen aan. Van tevoren wisten we al dat heggen ecologische, economische en inspirationele waarde brengen. De heg is bijvoorbeeld een hub voor biodiversiteit, biedt voedsel voor mens en dier en brengt natuurschoon naar het weiland. Waar we in dit project nog over moesten leren was over de toepassing op veen, een soms uitdagende grondsoort voor begroeiing, en over het proces van aanleg.

Gewapend met schoppen, heel veel stekjes, de samenvatting van de Omgevingswet en ondersteund door vrijwilligers van Hoopheggen legden we meer dan 5 kilometer voedselhaag aan bij 11 boeren!

In dit proces stuitte we op allerlei obstakels en leerden vanuit de praktijk wat er nodig is om succesvol agroforestry toe te passen op veen.

In opdracht van de Rijksoverheid voor Ondernemers beschreven we onze geleerde lessen over wet- en regelgeving rondom agroforestry samen met Polderprof in de Leidraad wet- en regelgeving voor agrariërs en overheden. De leidraad gaat er hopelijk aan bijdragen dat het realiseren van agroforestry in de toekomst makkelijker gaat! In 2026 verschijnt het Handboek Agroforestry op Veen, waarin we onze kennis van planning tot oogst samenvatten.

Het afgelopen jaar hebben we ontzettend veel geleerd over de (on)mogelijkheden van agroforestry in open landschap, en wat er vanuit de praktijk én beleid nodig zou zijn om de kansen die er liggen te benutten. Deze inzichten deelden we in een korte film, Hollandse Lagen – Agroforestry in Open Landschap.

Hollandse Lagen – Agroforestry in Open Landschap, een korte film met inzichten over de (on)mogelijkheden van agroforestry in open landschap.

In hoofdstuk 'We voelen' delen we wat meer over waarom we film kiezen om de verhalen uit het landschap te vertellen!

Dit mooie project is gefinancierd door de Contribute Foundation.

Weiderijst

We haalden in 2025 ook de eerste rijst van ons project Weiderijst binnen. Nu denk je misschien, rijst? In Nederland?!

Door het veranderende klimaat begint Nederland steeds geschikter te worden voor de rijstteelt, terwijl bekende Europese rijstlanden zoals Spanje en Italië er juist te droog voor worden. Tegelijkertijd zoeken we in Nederland door weerextremen naar manieren om overtollig water op te vangen en in tijden van schaarste nog water achter de hand te hebben. Alternatieve gewassen zoals rijst, maar bijvoorbeeld ook cranberries of veenmos, kunnen als een soort sponsen in het landschap worden ingezet en de effecten van klimaatverandering verminderen.

Aan de slag dus! We sloegen de handen ineen met vijf boeren, Universiteit Leiden, Land van Ons en Polderlab. We legden bij de boeren stroken rijst aan in greppels. In dit eerste teeltseizoen leerden we onwijs veel over het hoe en wat van rijstteelt, van kweek tot verwerking, maar ook over de invloed van de omgeving. Meerkoeten blijken bijvoorbeeld dol op de jonge rijstplantjes en ook zwanen gingen er met een deel van de oogst vandoor.

We hebben we ook al wat metingen kunnen doen en de effecten van de rijstgreppels op emissies en bodemdaling waren hoopgevend!

In 2026 gaan we door met het laatste teeltseizoen in het project en daarna de afzet van de rijst in de korte keten.

**Land
van
Ons**

Dit project is medegefinancierd door de Europese Unie

**Medegefinancierd door
de Europese Unie**

**provincie
Zuid-Holland**

Kosten en baten van natuurinclusieve melkveehouderij

Aan de boekhouding van een boerderij is veel meer af te lezen dan enkel winst of verlies. Soms net en overzichtelijk maar vaak ook een complex bouwwerk vol erfenissen van vorige generaties. In het project kosten-batenanalyse (KBA) duiken we met boeren in hun boekhouding.

Boeren leren in de praktijkgroepen KBA meer over hun bedrijf, wat die laatste tien koeien nou echt opleveren bijvoorbeeld. Terwijl wij met de (geanonimiseerde) data aan de slag kunnen om te laten zien hoe natuurinclusieve landbouw financieel in elkaar steekt.

Uit het rapport Onder de Streep 2025 komt opnieuw naar voren dat een goed verdien-model voor natuurinclusieve melkveehouderij mogelijk is, maar niet vanzelf ontstaat. Daar zijn randvoorwaarden voor nodig: betaalbare grond, een eerlijke beloning voor ecosysteemdiensten en ruimte voor boeren om te differentiëren en te diversifiëren. Ook laat het onderzoek zien dat er niet één route is die overal werkt. Juist een mix van bedrijfstypen en strategieën maakt een gebied sterker en veerkrachtiger.

In 2025 verschoof de rol onze binnen de kosten-batenanalyse (KBA) van natuurinclusieve melkveehouderij. Waar we de afgelopen jaren penvoerder waren van het landelijke project, ligt de coördinatie nu bij De Natuurverdubbelers. Wij.land richt zich daardoor weer op waar we het sterkst in zijn: werken met boeren in het veenweidegebied en de vertaling maken van landelijke inzichten naar de veenweidepraktijk en andersom.

Tegelijk was 2025 ook een jaar van verandering. ReGeNL heeft de financiering van de landelijke analyse overgenomen van het Ministerie van LNVN, maar de regionale studiegroepen zijn afhankelijker geworden van provinciale steun.

We blijven strategisch betrokken bij de landelijke ontwikkeling van het KBA-scenario instrument, waardoor we vanaf 2026 verschillende toekomst-scenario's kunnen doorrekenen als ondersteuning van bedrijfsontwikkeling- of transitieplannen.

Gefinancierd door het Ministerie van Landbouw Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en ReGeNL.

Agricycling

In project Agricycling zijn we bezig met nieuwe kringlopen rondom bermmaaisel. Bermmaaisel – en maaisel uit natuurgebieden – gaat nu vaak tegen betaling naar een aantal grote compost-bedrijven, die de compost dan weer afzetten. Dat gebeurt over relatief lange afstanden. Door boeren lokaal maaisel te laten composteren en lokaal weer uit te laten rijden besparen we kunnen we geld en energie besparen.

In 2024 verkenden wij of Utrecht klaar was voor een eigen agricycling-coöperatie en in 2025 hebben we een aantal pilots opgezet.

In de gemeente Stichtse Vecht zijn vier compost-rillen aangelegd met maaisel van onder meer Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. Dit maaisel is, al lerend in de praktijk, succesvol omgezet in CMC-compost. Er hebben zich inmiddels meer boeren aangemeld dan dat er maaisel beschikbaar is! In 2026 hopen we de coöperatie Agricycling Utrecht op te zetten.

Gefinancierd door de Provincie Utrecht.

PROVINCIE UTRECHT

Evenementen

Achter alle wetten, subsidies, koeien en cultuurlandschappen zitten echte mensen. Op onze evenementen faciliteren we de ontmoeting tussen die mensen. Van een symposium over groene verdienmodellen tot een webinar met 400 kijkers, en van de Boerendag tot de uitreiking van de Gouden Giertonnen: onze evenementen waren dit jaar plekken voor constructieve gesprekken, nieuwe connecties en vooral veel inspiratie en kennis om samen verder te bouwen aan ons landschap.

Groen Boeren Verdient Beter

Wat heb jij ervoor over om elke dag schone lucht te ademen? En hoeveel zou je een vlindertje toestoppen om nog eens langs te fladderen door de tuin? Het is moeilijk om een prijskaartje te hangen aan wat we gratis krijgen uit de natuur. Maar wel nodig, want ecosystemen staan onder druk, en de bijbehorende ecosysteemdiensten dus ook. Door beloningen te verbinden aan ecosysteembeheer of landschapsbeheer kunnen we het tij keren. Maar klinkt eenvoudiger dan het is!

Drie jaar onderzoek naar betaling voor ecosysteemdiensten sloten we af met het symposium 'Groen Boeren Verdient Beter', waar met meer dan 190 deelnemers reflecteerden op de resultaten. We deelden onze rijkdom aan geleerde lessen en de scherpe uitdagingen die uit de verschillende projecten samen naar voren komen.

Met boeren, beleidsmakers, natuurorganisaties en terreinbeheerders luisterden we naar poëzie van kaasboer en ondernemer Joost van Schie en muziek van onze eigen Rosa Vendel. We spraken elkaar rond een zelf in te vullen landschapsmaquette en struinden over de kennismarkt. Met deelnemers als Alex Datema (Rabobank), Michel Scholte (True Price) en Mirjam Sterk (destijds

Gedeputeerde Landelijk Gebied) waren de panels scherp, op koers gehouden door Jan Arie Koorevaar.

Achteraf hebben we nog vaak teruggehoord dat het een dag was die heeft geleid tot toenadering en connecties, niet alleen tussen Wij.land en de deelnemers, maar vooral ook tussen de deelnemers onderling.

De conclusies kan je zelf teruglezen in het rapport ecosysteemdiensten.

Webinar ‘Met idealen naar inkomen: randvoorwaarden voor natuur-inclusieve melkveehouderij’

Het is van levensbelang: een goed inkomen. Maar gebrek aan financieel perspectief is één van de grootste struikelblokken op weg naar een natuurinclusief bedrijf. Waar in het bedrijf zit het verschil tussen rood staan of een glimmende nieuwe trekker? Is het waar dat je als natuur-inclusieve boer minder verdient?

Tijdens het jaarlijkse webinar over de onderzoeksresultaten van het project kosten- en baten van de natuurinclusieve veehouderij leidde Merlissa van Diele van De Natuurverdubbelers ons door de onderzoeksresultaten, beantwoordden we live vragen die binnenkwamen in de chat en sloten af met twee panels. Met zo’n 400 live kijkers in 2025 blijft het webinar elk jaar groeien.

Webinar “Met idealen naar inkomen: randvoorwaarden voor natuur-inclusieve melkveehouderij”

Boerendag 2025

Op een zinderend warme dag in september kwamen er wel 90 boeren naar de boerendag. In vier rondes met meerdere demonstraties en lezingen per ronde vlogen we door het programma. Zo demonstreerde gastheer Jaap hoe hij ecologisch zijn sloten schoont, nam Hanneke Hietink ons met haar microscoop mee in de bodemwereld en keken naar de muisstille elektrisch aangedreven dubbele messenbalkmaaier van Hugo Spruit.

Zo is de boerendag elk jaar een verzameling van inspirerende verhalen van boeren die erin slagen beter samen te werken met de natuur.

Naast boeren waren er enkele beleidsmedewerkers van LNVN, RVO en waterschappen, een paar onderzoekers uit Wageningen en zelfs een landbouwstudent uit België! Een mooie smeltkroes die goede gesprekken opleverde.

TOPMEST

We organiseerden in 2025 praktijkgroepen voor mestverbetering, waar we natuurlijk ook een mestmonster afnamen. De opgehaalde date ging mee in het landelijke TOPMEST-onderzoeksprogramma, waar 360 boeren aan meededen. De naam geeft het al weg, maar bij TOPMEST gaat het allemaal om de beste kwaliteit drijfmest. Want tegenover slechte drijfmest bevat goede drijfmest veel beter voedsel voor het bodemleven en stimuleert een betere grasgroei.

Met AgroSymbio en regionale partners mede-organiseerde we het TOPMEST-symposium, waar we de Gouden Giertonnen uitdeelden voor de beste mest. Onder de winnaars waren een Wij.land-boer, Roel van Buren nam de Gouden Gierton mee naar huis in de categorie 8000kg melk per koe!

Wil je wat dieper in de shit? Bekijk het hele symposium via de QR-code.

“Dit onderwerp is zo leuk omdat mestkwaliteit heel veel zegt over het management op een (melk) vee bedrijf. Je kan er heel veel uit aflezen en het maakt verder geen onderscheid tussen gangbaar en bio. Het is daardoor een hele mooie graadmeter hoe de verschillende onderdelen in de kringloop van het bedrijf lopen en waar er nog bijgestuurd kan worden.”

Wij.lander Siem Vlaanderen

We leren

Leren door te doen. Dat klinkt simpel, maar dat is het niet altijd. Wij.land werkt met melkveehouders op een grondsoort met z'n eigen regels. Hoe beter je kijkt, hoe meer je ziet: meer oplossingen, maar ook meer vragen.

Modellen op basis van de praktijk

In 2025 werkten we met onze kennispartners verder aan tools en modellen die boeren helpen om keuzes te maken op basis van de praktijk – niet op basis van aannames, maar van echte data. De nieuwste versie van de Koolstofwijzer werd in 2025 gepresenteerd, de kosten- en baten van natuurinclusieve landbouw rekentool kreeg een update en de KBA scenariotool werd onderdeel van de nieuwe KeuzeWijzer.

Koolstofwijzer

De Koolstofwijzer ontwikkelden we de afgelopen jaren als hulpmiddel om inzicht te krijgen in koolstofvastlegging op melkveebedrijven. Begin 2025 is het methode-document afgerond en gedeeld, waarin stap voor stap wordt uitgelegd hoe de berekeningen tot stand komen.

We werken vanuit een baseline (op basis van eerdere jaren), kijken vervolgens naar de potentie van maatregelen en volgen daarna wat er daadwerkelijk gebeurt in de praktijk. Dat maakt het gesprek met boeren concreter en helpt om stappen inzichtelijk te maken. In de komende jaren gaan we met partners de tool verder uitbouwen.

“Cijfers krijgen pas betekenis als je de context kent; geen bedrijf of perceel vertelt hetzelfde verhaal. In onze modellen proberen we zo dicht mogelijk bij de praktijk te blijven en kunnen de uitkomsten helpen bij besluiten maken, maar uiteindelijk ligt de realiteit onder je voeten.”

Wij.lander Anna Adriani

KeuzeWijzer

Met de KeuzeWijzer werken we toe naar een tool waarmee boeren verschillende toekomst-scenario's kunnen doorrekenen – van melk-productie en winst-verliesrekening tot emissies. Dit alles op basis van één set invoergegevens en een transparant rekenmodel. Zo ontstaat een integraal beeld van wat een keuze betekent voor het bedrijf. Wat gebeurt er met het inkomen als je extensiveert? Wat betekent een andere voerstrategie voor de ammoniakuitstoot én de melkproductie? De KeuzeWijzer maakt de samenhang tussen deze keuzes inzichtelijk en helpt om de economische gevolgen van natuurinclusief boeren beter te begrijpen en bespreekbaar te maken.

In 2025 is de aanpak voor de KeuzeWijzer ontwikkeld, samen met De Natuurverdubbelers, Boerenverstand, Aardewerk Advies, Part-Ner en de provincie Zuid-Holland. We hebben met een aantal testbedrijven toekomstscenario's door-gerekend. In 2026 wordt de tool verder getest en doorontwikkeld, met als doel deze breder beschikbaar te maken voor boeren.

Samen met ons boerenennetwerk leren we in de praktijk, over de praktijk

Landelijk en internationaal onderzoek

We draaiden mee in een aantal grote onderzoeksprojecten om een brug te slaan tussen onderzoek en praktijk. En we voerden eigen onderzoek uit samen met partners, om nieuwe kansen te verkennen.

Soil Health Benchmarks

Samen met Wageningen University & Research verkenden we in 2025 hoe je bodem beter kunt begrijpen als je niet alleen naar de grond kijkt, maar ook naar het landschap en het beheer eromheen. Met stagiair Sterre Pronk onderzochten we 133 percelen van 80 boeren in het westelijk veenweidegebied. Dat leverde herkenbare patronen op, maar liet tegelijk ook zien hoeveel verschil er binnen één gebied kan zitten. Juist dat maakt dit onderzoek waardevol: het helpt ons en boeren om percelen beter in hun lokale context te zien, en om gericht te kijken welke stappen waar kansrijk zijn. Deze analyse vormt ook de opmaat naar verdere landschapsbemonstering in 2026.

LENS

Onder de vlag van ReGeNL en in samenwerking met Commonland en Impacting.Today verkenden we de potentie van publiekprivate verwaardiging van ecosysteemdiensten in ons werkgebied, op basis van de Engelse methodiek Landscape Enterprise Networks (LENS).

De QuickScan laat zien dat de opgaven rond water, bodem, klimaat en biodiversiteit sterk samenhangen en vragen om een integrale aanpak. Er is veel kennis en bereidheid om maatregelen te nemen, maar opschaling blijft achter doordat kosten, baten en risico's ongelijk verdeeld zijn.

Tegelijkertijd zien we duidelijke kansen: er is groeiende interesse vanuit ketenpartijen en financiers om bij te dragen aan natuurinclusieve maatregelen, mits er voldoende schaal, voorspelbaarheid en meetbaarheid is. Door publieke en

private financiering te stapelen, kan meer structurele bekostiging ontstaan voor maatregelen die zowel het landschap als de landbouw versterken.

In 2026 komt het volledig rapport uit.

ABN AMRO

In 2025 zetten we onze samenwerking met ABN AMRO voort. We bundelden onze geleerde lessen in het handboek 'Hoe financier je een regeneratieve melkveehouderij?'. Het handboek is bedoeld voor bankiers, relatiemanagers en kredietspecialisten en biedt een beoordelingskader om financieringsaanvragen te toetsen. Met deze samenwerking willen we eraan bijdragen dat regeneratieve boeren beter geholpen worden bij het financieren van een bedrijf dat op veel vlakken afwijkt van de gangbare norm.

We Leren met Wij.lander Jan Maarten Dros

Jan Maarten, jij bent als projectleider in innovatie veel bezig met leren binnen Wij.land, kan je daar wat over uitleggen?

Innovatie zegt het al, ik doe nieuwe dingen, of bestaande dingen in een nieuwe context. Met een opdracht van transformatie, dus een ander – of veranderd – systeem maken dat beter aansluit op veranderende behoeften vanuit de maatschappij en de markt. Om dat te doen moet je tegelijkertijd werken aan technische, sociale, economische en psychologische kanten van systeemverandering. Een nieuwe aanpak – bijvoorbeeld in de landbouw – moet werken, maar je moet het ook durven en mogen. En als je met ondernemers werkt, moet het ook nog rendabel of financieerbaar zijn.

Dus ik blijf zelf ook continu leren, om om te gaan met onverwachte wendingen, weerstand, vooroordelen en bestaande belangen. Of om op een gegeven moment te realiseren als het niet kan zoals het moet, dan moet het maar zoals het kan.

Wat was jouw meest impactvolle leerervaring die je nog regelmatig meeneemt in je werk voor Wij.land?

Als frisse student, 35 jaar terug, besloot ik naar de Filipijnen te gaan. Je bent jong en wil naar de tropen om het regenwoud te redden... Ik kwam aan in een dorp waar geen Engels werd gesproken en communiceren ging met handen en voeten. Op mijn eerste dag rende er een zeldzame, bedreigde diersoort – een Filippijns hert – de rivier in waar ik me stond te wassen, waarop de dorpsbewoners 'm prompt afmaakten en in stukjes begonnen te hakken. Hoe leg je met handen en voeten uit dat dit gelukje voor hen een grote klap is voor de lokale populatie? Niet.

Bij het ontbijt kreeg ik, als hooggeëerde gast, een stuk van de rauwe en nog warme lever. Dat leerde me gelijk een grote les: wat is belangrijk voor mensen en welke opties hebben ze om het te bereiken? Je kunt de natuur wel willen redden, maar zonder te begrijpen hoe dat bos gebruikt wordt ben je kansloos. Dat zijn de vragen die je moet beantwoorden voordat je iets wil gaan veranderen. En dat doe je door eerst heel goed te luisteren. Wat zijn de belangen achter het gedrag, en de waarden achter de belangen.

Je hebt al best wat golven gemaakt in jouw carrière, onder andere in de soja- en palmolie-sector. Wat voor gereedschap heb jij in de kist om succesvol te zijn in systeemtransformatie?

Gereedschap, tja, ik heb een bèta opleiding gedaan, fysische geografie. Maar een puur natuurwetenschappelijke invalshoek voor het aanpakken van ecologische problemen is niet toereikend. Omdat uiteindelijk mensen keuzes maken die het milieu, in mijn geval toen het regenwoud, beïnvloeden. Psychologie is heel belangrijk, onmisbaar, in van elkaar leren en een verandering doorzetten. Je moet van alle partijen weten wat ze nodig hebben, wat ze weerhoudt. En dat heeft vaker met waarden of wereldbeeld te maken, dan met technische of landbouwkundige oplossingen. En of je nou met rijke of juist arme mensen te maken hebt, geld speelt altijd óók een rol.

Het is net zo belangrijk om te weten waarom een boer een bos kapt, als waarom een CEO van een veevoerbedrijf bepaalt dat hij of zij wel of niet een duurzaamheidsprogramma gaat uitrollen of inkoopvoorwaarden gaat stellen.

Een bos kappen is namelijk helemaal geen leuk werk, dat is bloed zweet en tranen. Ik weet niet of je ooit alleen al een struikje hebt proberen uit te graven, maar dat is nog lang niet zo makkelijk. Dus waarom doe je dat? Er moet een goede reden zijn. Als je van de boer weet waarom en van de CEO weet waarom, dan kan je gaan kijken naar de knoppen waar je aan kan draaien om uiteindelijk het systeem te veranderen.

Zo pingpong jij van het veld – in de tropen of 'gewoon' hier in de veenweiden – naar de vergaderzalen van systeemspelers. Bij welke groep moet jij het meeste impact maken voor systeemtransformatie?

Uiteindelijk zijn dat toch de key decision makers, de CEO's en politici. Dat zijn ook de regionen waar je relatief vaak middelbare witte mannen (zoals ik) treft die denken dat ze het allemaal weten. Ik hou er wel heel erg van om die denkbeelden een beetje uit te dagen of met een ander perspectief te confronteren. Dat is toch de plek waar de keuzes gemaakt worden, waar de lijntjes getrokken worden waarbinnen 'gewone mensen' moeten kleuren – wetten en marktmechanismen. Onderaan de ladder is het meer roeien met de riemen die je hebt. Terwijl in het landschap – bij de boeren, de boswachters, de burgers – heel veel kennis zit. Maar die beseffen zich nauwelijks hoeveel ze weten. Eigenlijk ben ik aan de praat tafels steeds zelfverzekerder geworden en in het veld steeds bescheidener.

Maar het leukste blijft al die partijen samen in een ruimte zetten, zoals we doen met Welkom in het Wij.land, om elkaars perspectief te verkennen, naar elkaar te luisteren. Maar zo'n ruimte moet veilig zijn. Er zijn in zo'n situatie machtsverschillen, en die verdwijnen niet door een gesprek te hebben. Je kunt wel zorgen dat er gelijkwaardigheid in het gesprek is, dat degenen die niet gewend zijn dit soort gesprekken te voeren goed voorbereid zijn. En door duidelijke afspraken te maken hoe je het gesprek voert, en wat je redelijkerwijs kan verwachten als uitkomst. En wat er vervolgens gedaan wordt met die uitkomst. Op die evenementen horen we het meest terug hoeveel mensen wel niet hebben geleerd door mét de ander te praten, in plaats van óver de ander.

Hoe zie jij de rol van Wij.land als 'leraar'?

Niet. We zijn geen organisatie die het de boeren of de bestuurder eventjes komt uitleggen. We zijn een groep mensen opgeleid in allerlei verschillende disciplines. Als je het vergelijkt met de medische wereld: Wij.land is een soort huisarts in het veenweidegebied. We signaleren dat er ergens iets knelt of pijn doet, en gaan opzoek naar een diagnose. Wat is er hier aan de hand? Wat moet er hier gebeuren? Moet er een specialist bijgehaald worden of is een luisterend oor of een steuntje in de rug voor nu even genoeg?

Natuurlijk hebben we inhoudelijke kennis, je komt er niet met alleen procesbegeleiding, maar de manier waarop we werken is integraal. Het gaat van psychologie tot mest en van ruimtelijke ordening tot verdienmodellen.

We zijn generalisten met expertises?

Precies, met als valkuil dat we heel veel verschillende dingen willen doen. Ik ben een aanjager, geen afmaker, en daarom is het ook fijn in een team te zitten met allemaal verschillende vaardigheden. Zo blijven we ook van elkaar leren binnen de organisatie.

We voelen

Bij problemen schieten mensen graag in oplossingen. Het woord oplossen zegt het eigenlijk al, alsof het er nooit is geweest. Maar het is er wel geweest. Jarenlange onzekerheid, wantrouwen, vallen en opstaan en het gevoel het alleen te moeten doen. En als we alle problemen in de landbouw ‘oplossen’, dan zijn ze er nog steeds. In het geheugen, in de manier waarop we met elkaar omgaan. Daarom vinden we het belangrijk om ook af te dalen naar het hart en daar blokkades om te zetten in motivatie.

Documentaires

Heb je vroeger wel eens het spel gedaan waarbij je iets in het oor fluistert van degene naast je, en het ‘geheim’ zo de kring doorgaat? Het kwam er altijd anders uit aan het einde. We zochten in 2025 naar manieren om onze lessen uit het veld zo compleet mogelijk over te brengen.

We kozen film als een van onze instrumenten om dit te doen. Met de ontwikkeling van de documentaire ‘Pioniers en beleid’ zagen we dat we de boeren in ons netwerk op deze manier rechtstreeks naar het systeem konden brengen. We keken de documentaire samen met beleidsmakers en andere ambtenaren van LVVN, RVO en provincies en begeleidden de discussie naderhand: wat zag je? Wat voelde je? Waar lopen jullie tegen aan met het maken en uitvoeren van natuurinclusief beleid? En, wat gaan we ermee doen? Het gesprek wat volgde was veel concreter en met meer erkenning voor de mens achter het bedrijf.

In het project Hollandse Lagen produceerden we nog een mini-documentaire, waarin we begeleid door Floris Alkemade (voormalig Rijksbouwmeester), Ramona Schalkwijk (Wij. land boer), Jacco de Stigter (Louis Bolk Instituut) en Matthijs Boeschoten (Wij.lander) over het veenweidelandschap vliegen en de kansen en uitdagingen van agroforestry verkennen. In de documentaire hadden we ruimte om in te gaan op de praktische overwegingen, terwijl de prachtige beelden ons een parallel verhaal vertellen: hoe mooi ons landschap al is en hoeveel meer er nog mogelijk is.

Werkvormen

Als je wel eens naar onze bijeenkomsten komt, dan heb je misschien wel eens met lego gescho-ven, kaartjes met acties aan een waslijn gehan-gen of plaatjes in een maquette gelegd.

We werken graag met werkvormen die van discussies gesprekken maken of participatief een toekomst visualiseren. Zo identificeren we sneller de bottlenecks en kunnen we blijven sturen naar een constructief resultaat.

Maar vaak zien we ook dat de kern van het onderwerp, het 'echte' probleem, moeilijk te be-reiken valt met alleen een gesprek. Werkvormen waarbij de deelnemers situaties uitbeelden met playmobil of klei breken het ijs een beetje en helpen de spreker en toehoorder ook concreet te blijven. Met de situatie voor je uitgesteld op tafel veranderen gesprekken minder snel in hoog-over discussies. Soms kunnen we zo de kern raken en af en toe banen we er zelfs een weg doorheen.

In 2025 werkten we weer met oude favorieten (Playmobil!), maar ook met nieuwe werkvormen. Met Super Projects werkten we aan 'Samen ma-ken we dit landschap', een grote maquette waar we zo'n 60 mensen een landschapelement aan kunnen toevoegen. Zo bouwden we samen dat veerkrachtige mozaïeklandschap. Niet door het overal over eens te zijn, maar door onze verschil-len naast elkaar te leggen en op te merken dat dat er nog niet eens zo slecht uitziet.

Ook maakten een levensgrote woordzoeker die niet alleen je scherpe blik testte, maar ook een zetje gaf richting de bewustwording rondom ecosysteemdiensten.

In de toekomst willen we door met het ontwik-kelen en aanscherpen van werkvormen om nog beter, leuker en concreter de gesprekken te voeren die ertoe doen.

PLASDRAS door Sterre ten Hove

Ik vind het mooie van het Nederlandse landschap, dat het eigenlijk allemaal cultuurlandschappen zijn. Vaak kijken we naar landschap als, 'Oké, maar dit is waar de natuur is'. Maar in Nederland is er geen vierkante meter die niet bewerkt is. Dat is wat die landschappen gevormd heeft, maar ook wat de landschappen hun schoonheid en betekenis heeft gegeven. Het boeiende daarin vind ik dat iedere generatie hetzelfde landschap op een totaal andere manier moet gaan behandelen. Wat de vorige generatie deed, zoveel mogelijk produceren voor zo min mogelijk geld, heeft heel goed gewerkt... maar we hebben nu een andere agenda. Een agenda die veel verder strekt en waarbij de verduurzaming, de bodemkwaliteit, het opslaan van CO₂ en het vasthouden van water belangrijk is. Dat vraagt ook weer een heel andere boerencultuur. Een hele andere landbouwtransitie. En gelukkig is het platteland met name een domein waar revolutie op revolutie elkaar opvolgen. Onze boerencultuur is een cultuur van verandering. En dit is het moment om de volgende stap te zetten.

Floris Alkemade, voormalig Rijksbouwmeester,
in documentaire 'Hollandse Lagen'

We maken toekomst

Toekomst maken doen we allemaal, de hele dag door. Maar er richting aan proberen te geven, dat is een uitdaging. Wij.land maakt toekomst door pioniers te ondersteunen, nieuwe manieren van werken te bevorderen, onafhankelijk mee te denken met boeren en samen te werken met overheid en keten.

Gebiedsgewijs werken

De transitie naar een toekomstbestendig landschap stopt niet bij de hekken van één boerderij. In 2025 waren we ook druk met een voor ons redelijk nieuwe vorm van werken: gebiedsprocessen. Bij de één trokken we de kar, bij de andere duwden we alleen een beetje mee met onze inhoudelijke kennis. Juist die wisselende rol bevalt ons goed. We voegden ons naar wat er nodig is en leerden zo hoe we het beste verder komen.

Kagerplassen

In de Kagerplassen begeleidt Wij.land een gebiedsproces van onderop – en 2025 was geen makkelijk jaar. Een omstreden aanbesteding van percelen door de Gemeente Teylingen zorgde voor grote onzekerheid bij de deelnemende bedrijven en zette de onderlinge verhoudingen onder druk.

Dat het daarna toch lukte om door te pakken, zegt iets over de veerkracht van de boeren. In het najaar dienden 16 bedrijven gezamenlijk een plan in bij de provincie Zuid-Holland. Dat plan is nu opgenomen in de gebiedsplannen Groene Hart Noord en Duin- en Bollenstreek. Een stevige mijlpaal, na een intens jaar, waarin één van de initiatiefnemers uiteindelijk tóch besloot te emigreren door een ervaren gebrek aan steun en perspectief vanuit de overheid.

Bovenkerkerpolder: van gebiedsproces naar grondcoöperatie

In de Bovenkerkerpolder werken de boeren samen met agrarisch collectief Noord-Holland Zuid al enige jaren aan een lange termijn visie voor de toekomst van het gebied. Een grote wens

in die visie is: 'regie op landbouwgrond'. Het extensieve karakter van de polder staat onder druk door hoge grondprijzen, terwijl de polder een belangrijke functie heeft voor weidevogels én de agrariërs.

In 2025 heeft Wij.land, samen met het agrarisch collectief, een verkennend traject opgezet voor het oprichten van een grondcoöperatie. Zodat landbouwgrond in het liefst lokaal in boerenhanden blijft, en de polder een belangrijk gebied voor weidevogels kan blijven. De stoppers en de blijvers werken samen en nemen regie op grond. Het traject heeft geleid tot het oprichten van de Gebiedscoöperatie Krachtige Bovenkerkerpolder.

Spaarnwoude: De diepte in met data

In Spaarnwoude bereikten we in 2025 een belangrijke mijlpaal: de afronding van het integrale Bodemplan. Waar we vorig jaar nog midden in de analyses zaten, konden we dit jaar de resultaten presenteren aan de boeren en het collectief. Door dertig verschillende bodemonsters te combineren met satellietbeelden en wormonderzoek, hebben we de polder letterlijk in kaart gebracht.

De resultaten waren soms verrassend. Zo zagen we een duidelijke link tussen beheer en bodemleven; percelen waar met drijfmest wordt gewerkt, lieten vaak een rijker wormenbestand zien, wat essentieel is voor de weidevogels waar Spaarnwoude om bekend staat. Door deze data te koppelen aan specifieke deelgebieden, hebben we een fundament gelegd voor de volgende stap: het doorrekenen van de bedrijfs-economische puzzel. In Spaarnwoude is Wij.land inhoudelijke expert die feiten aanlevert, terwijl partners het proces bewaken.

Individuele begeleiding

De eerste stap zet je vaak alleen. In een complex bedrijf met een onzekere toekomst is om raad vragen vaak al spannend genoeg. Wij vinden het belangrijk dat boeren terechtkunnen bij een onafhankelijke begeleider – iemand die niets hoeft te verkopen of te promoten, maar er gewoon voor de boer zit. We zette daarom onze schouders onder BoerenPerspectief, wat inmiddels is uitgerold. Met de start van ReGeNL kwam er nog een tweede traject met ruimte voor individuele begeleiding.

BoerenPerspectief

In 2025 is BoerenPerspectief echt van de grond gekomen. Landelijk werden er bijna 100 boeren begeleid bij het maken van toekomstgerichte keuzes – van bedrijfsovername tot extensivering of stoppen. De vraag van de boer staat centraal, zonder sturing op inhoud. Wij.land is actief in het knooppunt Noord-Holland en Utrecht West.

ReGeNL

Met de start van ReGeNL in 2025 kregen we de ruimte om individuele begeleiding op te schalen. In de winter van 2025–2026 starten we met de intake van de eerste 10 boerderijen. Samen maken we voor elk een bedrijfsontwikkelplan op basis van regeneratieve principes en individuele begeleiding bij de uitvoering. Elke boer is gekoppeld aan een begeleider van Wij.land en samen hebben ze de toekomstplannen verkend en samengevat in een bedrijfsontwikkelplan. De komende 3 jaar gaan ze samen aan de slag met het uitvoeren van dat plan.

Veenweidefonds

Grote transities beginnen vaak klein, bij een idee op het erf of in de werkplaats. Het Veenweidefonds geeft die vroege plannen een zetje in de rug. In 2025 gaven we €113.309 aan 7 pioniers, van een innovatief wolwasproces tot een ondergrondse koelcel zonder elektriciteit. Achter de schermen professionaliseerden we het fonds verder met kwartaalopenstellingen en een vernieuwde beoordelingscommissie.

Volg het verhaal van onze pioniers in het Jaarverslag Veenweidefonds 2025

Organisatie

In 2025 groeide de vraag naar de inzet van Wij.land stevig door. We werkten met meer boeren, in meer gebieden, en projecten werden inhoudelijk en organisatorisch complexer. Steeds vaker pakten we de rol van penvoerder. Dat vraagt iets van ons: overzicht houden, keuzes maken en tegelijk dicht bij de praktijk blijven.

Daarom hebben we dit jaar geïnvesteerd in ons team. We verwelkomden acht nieuwe collega's. Mariska, Rozemarijn en Inger versterken het Boeren netwerk en werken dagelijks samen met boeren aan stappen richting natuurinclusieve landbouw. Rozemarijn en Inger combineren dit met hun werk op het melkveebedrijf thuis – die praktijkervaring nemen ze direct mee het veld in. Liselotte en Lisa bouwen aan inspiratie en verbinding, van bijeenkomsten op het erf tot verhalen die laten zien wat er al gebeurt. Sinds oktober is Rob aangesloten, met een scherpe blik op monitoring en databeheer. Met Pim en Anne haalden we ervaren projectleiders in huis, die complexe samenwerkingen weten te organiseren en projecten stap voor stap verder brengen.

We namen ook afscheid. Maiko koos ervoor zich volledig te richten op het melkveebedrijf dat hij met zijn ouders runt en ook creatieve duizendpoot Lou zet diens talenten nu ergens anders in.

Een groeiend team vraagt om nieuwe manieren van samenwerken en verantwoordelijkheden verdelen. We hebben het programmatisch werken verder uitgebouwd zodat we vanuit duidelijke doelen, teams de ruimte kunnen geven hier via projecten invulling aan te geven. Zo houden we richting maar ook de flexibiliteit en creativiteit die we zo belangrijk vinden.

Aan het einde van het jaar namen we afscheid van onze voorzitter Maas Jan Heineman. Vanaf het begin bracht hij rust, scherpheid en bestuurlijke ervaring. Hij hielp ons koers houden, ook als het ingewikkeld werd. Die rol is nu in de vertrouwde handen van Harmen van Doorn, die Wij.land al kende als penningmeester. Mattijs Maris vervult die rol nu.

Kortom, we bouwen verder. Met meer mensen, meer ervaring en vooral: een groeiend netwerk van boeren en partners.

Dank

Het werk van Wij.land wordt mogelijk gemaakt door Ars Donandi, Biodivers Perspectief, Commonland, Contribute Foundation, de Europese Unie, Gieskes-Strijbis Fonds, Goeie Grutten, IUCN, Ministerie van LVVN, Postcode Loterij, Provincie Noord-Holland, Provincie Utrecht, Provincie Zuid-Holland, ReGeNL, en Stichting Doen, en nog vele andere partners!

Elk jaar doen, leren, voelen en toekomst maken brengt ons dichterbij een landschap wat we met trots kunnen overdragen aan de volgende generatie. Dat we hier dag in, dag uit aan mogen werken is een voorrecht en we willen iedereen bedanken die dit mogelijk maakt.

Bedankt dat jullie kiezen om samen ergens vóór te zijn. Dat jullie eerlijk zijn over wat er goed gaat en over wat er minder goed gaat. Dat jullie gaan voor impact, in plaats van imago. Dat jullie niet op een ander wachten, maar zelf de handen uit de mouwen steken. Dank, dat jullie niet altijd hoeven te spreken, maar ook kunnen luisteren.

Onze boeren, onze partners, onze financiers en al onze eigenwijze vrienden geven ons de inspiratie om door te gaan. Alleen samen kunnen we dit landschap vormgeven.

Illustratie door Maria Fraaije

Colofon

Het jaarverslag is een uitgave van Wij.land
en is uitgebracht in juli 2026.

Samenstelling Wij.land

Tekst Juliette van Lawick van Pabst

Ontwerp en illustraties Studio Eyal & Myrthe

Fotografie Stijn Hupkes

Videografie Blokmakers

We hebben ons uiterste best gedaan om alle rechthebbenden van het (foto)materiaal in dit jaarverslag te achterhalen. Mocht er toch beeldmateriaal zijn gebruikt zonder toestemming of vermelding, neem dan gerust contact met ons op.

Wij.land

Bezoekadres

Gein-Zuid 23

1391 JE Abcoude

www.wij.land | contact@wij.land

Geen klei
Geen zand
Maar zompig veen
Daar ploegen we
Dag na dag
Doorheen
Met sterke benen
Rechte rug
Dragen we
Al die lagen
Bestuur en aarde
Van weiland naar
Den Haag en terug
Met zachte handen
Tillen we boeren
Op een voetstuk
In het licht
Dwars door de polderwind
Kijken we vooruit
En ploegen voort
Op weg naar een hoopvol
Vergezicht

Lou Schiphorst